

Nietzsche a Rohde

[*Naše doba* 12, 1904–05, č. 6, 27. 4. 1905, s. 411–414; podepsáno O. F.]

Nietzscheho spisy jsou povětšinou básně ošacené rouchem filozofického aforismu a uměleckého eseje. Netvoří jednotlivé celky v sobě a pro sebe uzavřené, nýbrž přecházejí, přelévají se v sebe, jsou si pokračováním, výkladem, omluvou a apoteózou. Forma, ve které byly uveřejněny, jest téměř náhodná, protože myšlenky tvořící jich součásti se nalézaly v stálém kvasu a ze sebe rodily nové doklady a protiklady. Při všech vnějších a vnitřních rozporech valí se tudíž jeden mohutný zástup stejnorodých otázek, jenže přechod od problému k problému z děl samotných nevysvětluje, nýbrž závisí od okolností, které stály mimo vlastní literaturu, v životě a ve styku s přáteli. Odtud napjatý zájem, jímž sledují se publikace Nietzscheových dopisů: hledají se v nich vztahy ke spisovatelské činnosti, hledají se klíče k nesčetným těm hádankám, jež světu předložila sfingovitá povaha básníka myslitele. Korespondence s Erwinem Rohdem* vrhá ostré světlo na počátky literární produkce Nietzscheovy, ozařuje původ jeho prvních děl (*Vznik tragédie z ducha hudby Nečasové úvahy*) a ukazuje, jak hluboko jeho produkce koření ve studiu starověku. Ale vedle toho podávají uveřejněné dopisy krásné svědectví o vzájemném úsilí dvou duší spřízněných nejušlechtlejším svazkem.

Jako mladý student poznal Rohde o rok staršího Nietzscheho na univerzitě v Lipsku a tehdy, jak nepřestává ujišťovati, pro něho začal teprve skutečný život. Nepřízeň osudu přítele brzy oddálila a v mnohých psaních ozývá se žalost, že si nemohou ústně sdělovati všechny svoje plány a že osobní styk jim jest znemožněn. Vřelý tón jest každému z nich vlastní, myslí-li na vzdáleného druhu, ač jinak celá dikce se postupem času neustále mění. Zpočátku převládá studentská nálada a slovní hříčky, ponenáhlu se dostávají plné přízvuky mužnosti. Rohde uznává vyspělost svého druhu a chová k němu více než lásku, nemůžeť se vůbec hluboká a poctivá jeho mysl snadno emancipovati od minulých dojmů; tak jeho prvé dopisy z Itálie jsou věnovány více smutným vzpomínkám na přítele, jenž zatím se byl stal mladičkým profesorem basilejským, než aby vypravovaly o zázracích posvátné půdy antické. I pouta vědecká tížila Rohdeho bolestněji. Řemesla svého byli totiž oba přátelé klasičtí filologové, věda je sblížila, věda je plnila nadšením.

Ale byly chvíle, kdy filologii nenáviděli. Jejich volné a hrdé duše nemohly se smířiti s údělem, aby sloužily a aby si daly ukazovati směr mrtvým materiálům. Chtěly vládnouti, chtěly tvořiti a měly rekonstruovati, měly bádati! Nietzsche vyšel vítězně z tohoto boje s vlastním povoláním, prolomil hráz, která vědu dělí od ostatního světa duševního a přikročil ke svým prvním syntetickým dílům; „věda, umění a filosofie“, píše, „tak úzce ve mně srůstají, že jednou musím zploditi kentaura“. Kentaurom se skutečně zdál odborníkům první Nietzscheův spis, brali jej na lehkou váhu a nazývali autora *Vzniku tragédie* hudebním literátem. Polemiky, která vznikla, Nietzsche se neúčastnil, Rohde však se utkal tehdy v tuhém boji s Wilamowitzem, dnešním slavným profesorem na berlínské fakultě. Jest skutečně s podivem, jak blízcí si oba přátelé byli ve svých názorech; tři měsíce než vyšel *Vznik tragédie*, formuloval Rohde vůdčí motiv knihy téměř nietscheovskými slovy.

Dvě jména byla přátelům nedotknutelná: Schopenhauer a Richard Wagner. Onen žil v jejich vděčných vzpomínkách, tento jim zajišťoval novou kulturu budoucnosti. S celou oddaností své ohnivé duše přiklonil se Nietzsche k mistrovi, důvěřoval mu bezmezně a bezpodmínečně. Hudba byla mu zdrojem života a wagnerovské zvuky jej uváděly v říši nesmrtelných; všechna krása umění v něm stupňovala tvůrčí energii, mezi hudbou, přírodou a vlastní produkcí byl bezprostřední vztah: „Máte také tak nádherné večery měsíční? Ani nechci zpátky do domu a občas skutečně věřím, že vzduch zpívá. Napsal jsem právě předmluvu ke své třetí nečasové úvaze.“

Mýlili se však přátelé, domnívajíce se, že ze společného východiska spějí ke společné metě. Rohde zůstal věren hodnotám, které v mládí se mu zdály velkými; ponořil se v moře učení a úmorným studiem se domáhal vědeckých výsledků; ponořil se v moře života a našel, po čem toužil: duši milující

* *Friedrich Nietzsches gesammelte Briefe*. Zweiter Band. Bei Schuster und Loeffler. 1902. Vydavateli jsou Nietzscheho sestra a Schoell, profesor filologie. — Rohde, jeden z nejznamenitějších klasických filologů poslední doby, zemřel před několika lety ještě za živobytí Nietzscheho. Jeho hlavní díla jsou *Dějiny řeckého románu*, *Psyche*.

ženy. A zatím Nietzsche putoval a stoupal a mluvil ke slunci a k ledovcům, lámal a tvořil, a znovu boural a znovu tvořil, s rekovnou bezohledností vůči sobě samému a všemu, co miloval. Zpřetrhal pásky, jež ho spojovaly s minulostí; Schopenhauer mu byl šířitelem pověr, věda se stala terčem posměchu, a zkrvavělou nenávist vrhal proti bohu minulých snů, proti Wagnerovi. Jak by se byl mohl neodciziti Rohdemu, kamarádovi z dob filologie! Upracovanému profesoru, šťastnému otci rodiny! On, jenž už necítil brutální dotyk skutečného života, ačkoli dovedl ze svých hor u Sils-Maria kouzlem intuice sledovati lidskou duši do nejskrytějších záchvěvův a záhybů. To nebyla pouhá náhoda, jež vyvolala nedorozumění mezi starými přáteli, jak by nás vydavatelé korespondence chtěli přesvědčiti, to nezavinila špatná nálada při neočekávané návštěvě ani nicotná hádka o význam Taineův. Již od roku 1878, kdy Nietzsche vydal *Menschliches-Allzumenschliches*, jest patrné rozladění a malé poznámky v dopisech jako by říkaly, že shoda vůbec není možná.

„Mám teď třiadvacet let za sebou a jsem zrovna tak samotný jako za svého dětství.“ Tak končí Nietzsche poslední své psaní. Jeho sestra v předmluvě žádá, aby tato slova nebyla považována za symbol přátelství Nietzscheho k Rohdemu. Přece však je to symbol pro celý osud Nietzscheho. A jaké hejno pochybností vyplaší tento srdcervoucí výkřik, jímž samotář dal navždy sbohem někdejšímu druhovi! Což, nebylo snad ono přátelství jenom krásným klamem? Neukázala se pravá podstata obou mužů právě tehda, kdy jejich cesty se rozcházely? A neleží v neočekávaném zakončení vznešeného souzvuku mezi dvěma duchy ironická výzva pro každého, kdo se snaží o to, aby velké psychické pochody vědecky chápal a zdůvodňoval? Tolik jsme si dali záležeti, abychom určili, odkud geniální duch počal svou vzdušnou dráhu; doprovázeli jsme jej hodný kus cesty a podávali výklady ke všem jeho pohybům vpravo, vlevo, nahoru a dolů; měřili jsme předem dráhu, kterou povede jej jeho let – a tu najednou nám zmizí v mlze a než se vzpamatujeme, už krouží ve sférách, kam nesahá náš zrak. Zbyli jsme se svou hrdou metodou kritickou, genetickou, srovnávací a pozdě si klademe otázku, zda přece, proti čemu jsme se vždycky ohražovali, analogie nejsou nežli hříčkou, zda mezi prostým bojovníkem a mezi hercem nezeje nepřeklenutelná propast, zda myslitel a prorok nejsou zjevy dvou různých světů a zda velký muž a génij nejsou veličiny nesouměřitelné. A zatímco marné tyto úvahy vrhají své těžké stíny v naši mysl, zcela jsme zapomněli, že v oné knize, která vyznívá tak zoufale, většina dopisův a výroků hledí do budoucnosti se zrakem nezkaleným reflexem, neboť oba mužové, již dopisy ty psali, věřili, že musí vésti boj o dobrou věc a že musí býti popřán triumf svátému záru jejich pobratimství.

K překladu *Zarathustry*

[*Přehled* 12, 1913–14, č. 18, 20. 2. 1914, s. 315–316, č. 19, 27. 2., s. 326–327; podepsáno Otokar Fischer]

Překladem Nietzscheho *Zarathustry* splácím dluh úcty a vděčnosti autoru, který vedle Dostojevského a Kleista nejloube a nejtrvaleji na mne působil; rád bych spolu splatil čestný dluh našeho písemnictví, jemuž se Nietzsche stal mocným inspirátorem a jemuž *Zarathustra* po dvě desetiletí byl předmětem překladatelských tužeb a bojů.

Dnes ovšem *Zarathustra* znamená něco jiného, než čím byl za nietzschovské horečky devadesátých let, kdy jméno jeho autora mělo zvuk zaklínadla, kdy Nietzscheův zjev byl zjevením. Když r. 1896 vydal účastník a kritik „Moderny“, F. V. Krejčí, výbor ze *Zarathustry*, byl to literární čin, jehož dokumentární význam trvá přes dlouhou řadu oprávněných výtek činěných překladu samotnu. Ale nám by již nestačil výbor, nám je samozřejmým úkolem znáti *Zarathustru* celého, ne jen ohňostroj vtipu a ducha, ne úryvky z evangelia imoralismu, nýbrž komplikovanou a těžce přístupnou skladbu lyricko-epicko-didaktickou, spolu kritickou i mystickou, s partiemi nestejně hodnoty, a plnou narážek a záhad; nám obsah Nietzscheových kázání nerozlučně splynul s jeho úžasnou formou, s lehkostí, pádností, dvojsečností jeho výrazu, s tempem, hloubkou a hudbou jeho řeči, s hravostí a zlobou jeho smyslu pro odstíny slov; nám by prostý převod Nietzscheových myšlenek a názorů z cizího jazyka do našeho byl jen výkladem a opisem, sestupem z básnických oblastí, hříchem na Nietzscheově stylu.

Nietzscheův styl však vzrostl tak ústrojně z jeho mateřské řeči, že jest odůvodněna otázka, lze-li ho vůbec

překládati, aby při tom nebylo setřeno jeho nejvlastnější vlastnictví. „*Zarathustru* nemožno přesaditi z němčiny do cizí řeči,“ tvrdívá se často, a i mně byla jeho nepřeložitelnost axiomem. Opíral jsem své mínění zvláště o píseň půlnočního zvonu v třetím díle („Oh Mensch! Gib Acht! Was spricht die tiefe Mitternacht?“) a o slovní i rýmové hříčky oddílu, do něhož jest vložena („Das andere Tanzlied“). Ani když jsem se před 4 lety jal pracovati o Nietzschevi vědecky, ani když jsem přeložil některé partie z *Radostné vědy*aj., ani když mne přátelská kritika slovem i tiskem vyzývala, bych přeložil *Zarathustru*, nepřestával jsem věřiti v ono axioma. Ale z různých popudů zbyl osten ctižádosti a touha po soupeření, i pokusil jsem se o „druhou taneční píseň“: podařil-li se pokus – tolik bylo mi jasno – bude vybojována alespoň půda k zápasu, bude vzpírající se problém chycen za rohy. O své píli je dovoleno mluvíti, tvrdívají badatelé: smím tedy říci o prvním náběhu k vlastní práci, co Luther pravil o svém překladu bible: „...und ist uns wol oft begegnet, das wir vier tage... haben ein einiges wort gesucht und gefragt...“ Jednoho dne pak jmenovaná píseň mi *zněla*, a *zněla* mi nietzschovsky, i tam, kde originálu nesledovala slabiku za slabikou: měl-li být překlad věrný, nesměl být věrný dle písmene, nýbrž dle ducha. Běželo o to, zda se čeština hodí k takovému virtuosství, až žonglérství slov, v jakém si libuje polo rýmovaný vstup k taneční písni, bylo tedy nutno využití možností, hříček, souzvuků, slovních vtípů a nápadů českého jazyka, a přitom zachovávat věrnost nietzschovskému přednesu i myšlení. Proto se v překladu této kapitoly najdou volnosti, nikoli však, doufám, libovůle, proto dle ducha našeho jazyka poněkud upravena i půlnoční píseň sama (řekněte si jen prvý verš v doslovném překladu: „Ó člověče! dej pozor!“), přičemž ostatně bylo pamatovati i na to, že jednotlivých veršů bude ku konci spisu (v „Písni opojení“) použito, takřka bez textové změny, a přece v pozměněné platnosti syntaktické, jakožto závěrů strof.

Po zdolání či alespoň odstranění prvé obtíže hromadily se nové a nové úkoly; pozměňovaly svou tvářnost a vystupovaly takřka co kapitolu s měnicími se požadavky. Hádanku předkládá již titul knihy sám, jenž má skoro v každém jednotlivém oddílu funkci závěrečného refrénu. Vystihnouti spolu se smyslem těž kadenci německého „Also sprach Zarathustra“ jest nemožné, protože skandujeme jméno „Zarathustra“ trochejsky, proti německému rytmu anapaestickému. Zbývá hledati adekvátní výrazy. Ze všech přibližných synonym německého verba (děl, řekl, hlásal, kázal, učil, promluvil, mluvil, pravil aj.) zdály se mi přípustny jen dvě poslední eventualy. Vazba „tak mluvil Zarathustra“ je nám běžná vlivem překladu F. V. Krejčího; sám jsem ji zachovával ještě ve své knize o Nietzschevi. Vazba „tak pravil Zarathustra“, pro kterou jsem se posléze rozhodl, byla k nám uvedena v překladu „Ecce homo“ od Arnošta Procházky. To i ono rčení má své výhody; ideální náhradou však není ani „pravil“, ve kterém pohřešuji vedlejšího durativního a iterativního smyslu, postradatelného v refrénech kapitol, tíže v nadpisu celé sbírky (francouzský překlad má „ainsi parlait Zarathoustra“); zato podtrhává „pravil“ ve smyslu „dixit“ konec jednotlivé řeči, v němž ostře pointující Nietzsche rád zhušťoval obsah celého oddílu, takže se slovem „pravil“ ještě přiostrňuje pregnance Nietzscheových závěrů, leckdy břitkých až k brutálnosti, jindy patetických a hymnických anebo zas pádně rekapitulujících. Jakožto titul celé knihy pak má „Tak pravil Zarathustra“ platnost citátu z vlastního spisu.

Znalci Nietzscheových zvláštností vědí, že nadpisy jeho děl nejsou bez významu pro jeho filozofii; proto by bylo záhodno shodnouti se o jejich převodech: já pro svou osobu nesouhlasím s třemi názvy u nás obvyklými: Zbytečným novotvarem, ne zcela vystihujícím dle mého citu, zdá se mi „přelidský“ za „allzumenschlich“: užívám opisu „Lidské příliš lidské“. Za nesprávné mám názvy „Veselá věda“ a „Soumrak model“: onde běží o „Radostnou vědu“, která s veselím nemá mnoho společného (připomínám Nietzscheovu polemiku proti nauce o řecké „Heiterkeit“) – zde výrazem „modla“ stírá se epigramatický smysl, jenž kontrastuje „Götterdämmerung“ a Götzendämmerung, vyvolává vzpomínku na Wagnerovo dílo a dá se, tuším, vystihnouti jedině heslem „Soumrak *bůžků*“ (proti „soumraku bohů“). Ve svých nejdůležitějších a nejobjemnějších částech jest „Zarathustra“ psán rytmickou prózou, do níž jen zřídka zasahuje pravidelnější metrum: tak na počátku „písň nad hroby“: „also im Herzen beschliessend, fuhr ich über das Meer“ – skoro hexametř; jinde krátká partie jambického nebo trochejského spádu. Napodobovati takovéto detaily zdálo se mi v zásadě bezvýznamným; spíše jsem usiloval, by kadence slov pokud možno odpovídala obsahu a náladě a varoval jsem se upadati v jednotvárný způsob skandované prózy, ničící velebnou hudbu zarathustrovských rytmů. Měl jsem jinde příležitost, bych s Nietzscheovou nespoutatelnou prózou kontrastoval mdlé, neživotné jamby Spittelerovy

básně („Prométheus a Epimetheus“), která bývá leckdy srovnávána se „Zarathustrou“. Nuž, i čeština zná takové nebezpečství: I nám je velmi pohodlné psát v té uspávané próze jambické, při které skoro myslit netřeba a jež se line z cituplných per (věta právě napsaná budiž odstrašující ukázkou) – i nám se touto nesnesitelnou, pseudorytmickou prózou z hudby slov stává papírová melodie, mající v zápětí jiné „poetické“ krásy jako postpozici přídavného jména, sloveso na konci věty, zájmeno „se“ v arsi a pokud možno rovněž ve větním závěru. Ale ani přiměřenější nám daktylotrochejský spád není prost nebezpečí rytmického uniformování: při úpravě překladu bylo mi často odstraňovati daktylotrochejský závěr odstavců, jenž mi v konceptu byl příliš často mimovolně přicházel do péra. Obyčejné konverzační floskule, předložkové pády, prosté vazby slovesa s podstatným jménem mívají až příliš zhusta tutěž rytmickou strukturu: např. „promluvil takto“, „zpívej mi píseň“, „na této hoře“, „západ a zánik“, „všechny mé dary“, „tomuto lupu“, atd. atd. Jest dle mého soudu takřka povinností překladatelovou, aby se měl na pozoru před únavným opakováním těchto arci pádných a hutných akcentů na konci věty, třebaže se k jejich omluvě dá uvést, že německý refrén „also sprách Zarathústra“ zanechává u posluchače týž sluchový dojem, jenž i vlastním textem originálu dosti hojně jest vyvoláván (byť ne ve stejné míře jako překladem).

Celkem však německá rytmická próza má některé finesy, nám nevystižitelné; působí neurčitějšími a bohatěji střídanými rytmy, nemá uniformujícího akcentu na prvé slabice slov, dodává jazyku větším počtem cézur povlnnějšího tempa (příklady: „war dás /das Lében?/ /Wohlán!/ Noch einmal! anebo: „wohlán! /wohlaúf!/ /áltes Hérz!“); k tomu přistupuje Nietzscheova snaha, znázorněná též graficky, rozkládati složená slova, zpestřovati tak i zvyšovati rytmické možnosti, dodávati důrazu též slabikám obyčejně jen slabě akcentovaným; jako mladý Goethe, tak i Nietzsche odvážným způsobem kombinuje substantiva, ale ponechává každému z nich individuální váhu: Proto nepíše a neskanduje „Nachwelt“ (trochejsky), „Goldweingeruch“ (daktyl plus iktus), nýbrž „Nácht–Wélt“, „Góld–Weín–Gerúch“; těžší ze staré germánské tradice, dle níž lze plně akcentovati dvě slabiky za sebou následující. Tohoto pádného účinku v takovém rozsahu nemáme, i bylo zde nutno buď nahrazovat anebo v tomto bodě vzdávati se soupeření stejnými zbraněmi.

Staré germánské podání to také jest, jímž se dal Nietzsche vésti ve svých přehojných aliteracích, tak těsně spojujících dvě i více představ; měl ovšem ještě působivější popud v poezii Richarda Wagnera: oba důvody, kmenový i literární, dávají Nietzscheovým aliteracím plné oprávnění jen v originále; snaha po vystižení a imitaci všech těchto jazykových okras bez výjimky vedla by v češtině k nucenému, afektovanému výrazu. Ale při značném počtu Nietzscheových obrátů bylo lze, bez nebezpečí strojenosti a nepřirozenosti, pokoušeli se o české aliterace: schází jim sice posvěcení domácím básnictvím, ale přece i čeština láká a vybízí k takovým „rýmům v násloví“. Řada význačných aliterací jest pro nás; nevystižitelná (jeden příklad za mnohé: „Wort und Wert“); jinde pracují oba jazyky obdobnými možnostmi (Wille – Welle: vlna – vůle; Kreuz – krumm: kříž – křivý), jinde lze v určitém kontextu zvoliti slovo ležící méně nasnadě (Baum und Bach: strom a strž; Baum und Berg: strom a stráň), ba leckdy se nám tento prostředek zcela nenuceně naskytuje tam, kde ho Němci nemohou užítí, takže lze nám nahraditi, co jinde musilo odpadnouti: jsou-li nám nemožny etymologické hříčky „Brecher – Verbrecher“, „Grund – Abgrund – Gründling“, zachovali jsme si smysl pro souvislost představ „zloděj“ a „zlý“; za „Gram, Graus, Grund“ máme jen přibližnou náhradu ve spojení „hoře, hloubka, hrůza“, zato Němec nezná vehemence našeho „pramene prudce proudícího“ ani pregnance a hudebnosti výčtu „pramen, plamen a plod“.

I v okruhu nejvlastnějších Nietzscheových představ máme leckdy jazykovou možnost, kterou by nám autor *Zarathustry* záviděl: míním aliteraci „dítě a dílo“ a vůdčí námět celého díla „všichni tvořící jsou tvrdí“. Kde není stejnorodých prostředků, lze užítí asonance nebo rýmu (zarathustrovská dvojice: „o mravech a právech“) nebo jiného zvukového pojítka. Co se pak týče zvukomalby – ať běží o víření, svištění, burácení větru, či o šept a šum a ševal, o šelestění listů a harašení ještěrky –, bohatství naší mateřštiny jest nevyčerpateľné.

Nietzschův sklon k aliteraci souvisí s virtuózním jeho zahráváním pojmy a zvuky a slovy, s jeho zálibou pro souzvuky a víceznačnosti. V některých oddílech kupí se tu obtíž na obtíž (zvl. v „starých a nových deskách“); v kapitole „co třeba míjeti“ autor dokonce perzifluje své slovíčkářské vtipy a dvojnásob tedy překladateli znesnadňuje úkol. Nedá se ani na prvé poslechnutí vytušit, kam až sahá Nietzscheova

jazyková bravura a jazykové přehodnocování, vlastnosti to tak významné pro jeho filozofii; třeba tu vskutku, dle slov jeho polemiky proti Wagnerovi, nořiti uši „pod slyšitelnou hudbu“, třeba cítiti, tápati, leckdy hádat. Čím více jsem vnikal do Nietzschova stylu, tím více jsem poznával, jak jest – ne vždy k svému prospěchu – zabarven lingvisticky, jak je třeba filologické průpravy a kombinace k luštění některých jeho šarád. Estetik K. Gross označil nedávno styl *Zarathustry* za paradoxní skrznaskrz: nutno však mít na paměti, že jeho paradoxa bývají někdy vyvolána spíš jazykem než problémy a názorem, že ho podobný zvuk uváděl k stanovení podobného významu, že mu gramatický tvar vnukal duchaplnou paralelu. Dle toho se opět ukázala nemožnost doslovného překládání. Němec říká „der Nächste“; k tomu si Nietzsche utvoří pendant „der Fernste“ a míní tím nadčlověka: my říkáme „bližní“ a s ním nemůžeme kontrastovati „nejvzdálenějšího“, nýbrž musíme, dle potřeby, užívatí superlativu vedle pozitivu („bližní, nejbližší“, anebo „dálný, nejvzdálenější“) i tam, kde se originál spokojuje jediným výrazem. Podobně mezi „suchen“ (hledati) a „versuchen“ (pokoušeti) třeba vložití zprostředkující člen „zkoušeti“. Přeložití „gelobte Länder, die ich nicht lobe“ doslova, znamenalo by vtipu ulomiti ostří; je-li tamtéž (v „dvanácté desce“) užito obvyklé fráze „Kreuz- und Querköpfe“, bylo nutno vložit slovo, které spolu vyvolává představu křížáckých výprav. Nietzschova slova rozezvučí často svrchní tóny nevyslovených, napověděných představ: v „25. desce“ je řeč o „Weichherzen“ (měkká srdce), ale spolu mi zaznívá ozvuk slova „Weichtier“ (měkkýš); je-li v oddílu „o trojím zlu“ řečeno „im Dunkeln blüht Nachtschatten-Weisheit“, tuším, že není míněn pouze noční stín, nýbrž i noční květ (lilek), pro nějž se ovšem sotva nalezne obdobný dvojznačný výraz; praví-li se (v *Dobrovolném žebráku*), že se netrpělivý potok kladl do „postele“ na kamenité „lůžko“, je na překladateli, by za chybějící nám etymon pro „lože“ a spolu pro „koryto“ (Bett) vymyslel jiný, adekvátní příměr, ačli nechce porušiti obrazného rčení originálu. Jindy jest duchaplný výraz originálu pokládati za zkratku, za jakési hendiadyoin, a tudíž rozložití ve dva pojmy: „Sinn“ – (jednou) „smysl a touha“; „des Ringes Wille ringt in ihr“ – „krouží a se vzpíná“; „Art“ – (někdy) „způsob a rod“.

Co se týče názvosloví Nietzschovy filozofie, je dosavadními pracemi položen pevný základ, bylo tudíž prostě převzítí vazby a slova jako „nadčlověk“ (dle něho jsem tvořil výraz „nadhrdina“, kdežto „nadrod“ za „Überart“ je nemožný a musí být opsán), též „vůle k moci“, „věčný návrat stejných věcí“ aj v.; odchýlil jsem se leda v termínu „prapodstata“ („das Selbst“: prof. Fr. Krejčí překládá „osobnost“, A. Procházka „sobětnost“). Novotvarů, napodobujících odvážné novátorství originálu, jsem se vystříhal s několika málo výjimkami („Hinterweltler“ – „záhrobník“); kde běželo o biblický citát či výraz, řídil jsem se *Kralickou biblí*, k jejíž dikci jsem přihlížel též na některých místech lehce archaizujících. O syntaxi poznamenávám, že bylo mou snahou pokud možno pointovat, a že jsem proto rád užíval koordinovaných výrazů a eliptických vět po způsobu přísloví či pořekadel (dva příklady: „lomez – myšlenek smrt“; „čím vyšší rod, tím vzácnější zdar“).

Příklady by se daly hromaditi, ale to by znamenalo k překladu psáti komentář.* Mně běží zde o to, bych vydal účty z překladatelských zásad, které určovaly a odůvodňovaly vědomé odchylky od jednotlivostí německého textu, a o to, bych řekl upřímné slovo o našem jazyku. Mají-li čeští překladatelé důvěru, že se smějí s jistým zdarem pouštětí v závod s velkými cizími vzory, o jichž zdomácnění usilují, je důvod ten, že mají vítěznou družku boje ve své mateřštině, tak drsné i měkké, vzpurné i poddajné, bouřící a zpěvné; nikdo z nás netuší, co všechno čeština ještě dokáže a co síly chová ve svém pružném, svítivém a nevybouřeném těle. Loučím se s Nietzschovým *Zarathustrou* s pocíty a slovy, jimiž Vrchlický doprovázel svůj překlad Goethova *Fausta*. Jen děkovat!

* I) Komentář, jímž jsem doprovodil svůj překlad, má úkol, aby usnadnil lekturu díla, jež vcelku jest daleko obtížnější a nepřístupnější, než čtenář té či oné náhodně vytržené kapitoly za to má; komu se každé komentované vydání zdá profanací uměleckého výtvaru, nechť vzpomene, k jak abstraktním, absurdním výkladům vedla u nezasvěcených díla rázu druhého *Fausta* nebo Nietzschova *Zarathustry*, jímž se podkládává nějaký nesvětý jinoť právě na místech zcela určitého dosahu a dostřelu, např. na místech míněných ryze osobně a polemicky: z toho vyplývá druhý, prohibitivní úkol komentáře, jenž má zabrániti, aby konkrétní, individuálně volené symboly a literární narážky básnicko-filozofického díla nebyly vykládány tápající, neplodnou a nezdravou spekulací.